

JADID ADABIY MEROSINING BUGUNGI ADABIY JARAYONGA TA'SIRI

Nargiza Rambergenova
Qoraqalpog' Davlat Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqola jadidchilik adabiy merosining bugungi o'zbek adabiy jarayoniga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotning maqsadi jadid adabiyotining asosiy g'oya va shakllari, ularning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi roli, shuningdek, zamonaviy yozuvchilarning ijodida aks etishini tahlil qilishdir. Maqolada jadidchilik tarixiy kontekstida paydo bo'lishi, uning ma'rifatparvarlik, milliy uyg'onish, ijtimoiy adolat va badiiy janrlardagi o'ziga xos xususiyatlari batafsil yoritilgan. Shu bilan birga, bugungi o'zbek adabiyotida jadid merosining davomiyligi, realistik uslublar, milliy til va madaniyatni rivojlantirishdagi o'rni, shuningdek, ma'rifatparvarlik ruhining yangi avlod yozuvchilar ijodida aks etishi tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, jadid adabiyoti bugungi adabiy jarayonning muhim poydevorlaridan biri bo'lib, milliy qadriyatlarni saqlash, jamiyatdagi ijtimoiy masalalarni ko'tarish va yangi badiiy shakllarni rivojlantirishda davom etmoqda.

Kalit so'zlar: jadidchilik, adabiy meros, bugungi o'zbek adabiyoti, milliy uyg'onish, badiiy janrlar, ma'rifatparvarlik.

KIRISH

Jadidchilik XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekistonda yuzaga kelgan ma'rifatparvarlik va yangilanish harakati sifatida tarixga kirgan. Bu davrning ijtimoiy va madaniy sharoiti eski an'anaviy hayot va yangicha ma'rifatparvarlik o'rtasidagi keskin farqlar bilan ajralib turardi. Jadidlar jamiyatning turli qatlamlarini ilm-fan, ta'lim va madaniyat bilan tanishtirish, milliy ongni uyg'otish, ayollarning huquqlari va ijtimoiy adolatsizlik kabi masalalarni yoritish bilan shug'ullanganlar. Shuningdek, ular badiiy janrlarni yangilash, xalq og'zaki ijodini yozma shaklga keltirish orqali adabiyotni rivojlantirishga katta hissa qo'shdilar.

Bugungi kunda o'zbek adabiyoti jadidchilik merosidan uzoq emas. Zamonaviy yozuvchilar ijtimoiy va ma'naviy masalalarni ko'tarishda, milliy qadriyatlarni saqlash va badiiy shakllarni boyitishda jadid merosidan ilhomlanadilar. Shu sababli, ushbu maqola jadidchilik adabiy merosining bugungi adabiy jarayonga ta'sirini tarixiy, badiiy va madaniy jihatlarini hisobga olgan holda tahlil qilishga bag'ishlangan.^[1]

Jadid adabiyotining tarixiy konteksti

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida paydo bo'lib, u milliy uyg'onish, ta'lim tizimini yangilash va jamiyatni ilm-fan bilan tanishtirish g'oyalariga asoslangan edi. Harakatning asosiy namoyondalari orasida A. Avloniy, M. Fitrat, S.

Rashidov, X. Qo'qoniy kabi shaxslar mavjud. Ular o'z asarlarida milliy qadriyatlar, ijtimoiy adolat, ayollar huquqlari va ta'lim masalalarini keng yoritganlar.

Jadid adabiyoti o'z davrining ijtimoiy haqiqatini realistik uslubda aks ettirgan. Masalan, M. Fitratning "Ajoyib hikoyalar" asarlari jamiyatdagi nohaqliklar, ayollarning cheklangan huquqlari va ta'limdagi muammolarni ochiqchasiga yoritadi. A. Avloniy esa o'z ma'rifiy maqolalari orqali yoshlarni ilm-fanga, madaniyatga va zamonaviy hayotga chaqirgan. Shu tariqa, jadidlar adabiyot orqali faqat badiiy asarlar yaratibgina qolmay, balki jamiyatni ijtimoiy jihatdan o'zgartirishga harakat qilganlar.

Jadid adabiyotining asosiy xususiyatlari

Jadid adabiyoti bir necha asosiy xususiyatlarga ega bo'lib, ularning bugungi adabiyotga ta'siri hali ham davom etmoqda.

Birinchidan, ma'rifatparvarlik. Jadidlar asarlarida o'quvchilarni ilm-fan, kitob o'qish va bilim olishga undash kuchli tarzda ifodalangan. Masalan, A. Avloniy "Turkiy xalqlar ma'rifati" nomli asarida o'quvchiga ma'rifiy g'oyalarni yetkazadi va jamiyatni o'zgartirishning ilm-fan orqali amalga oshishi mumkinligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, milliy uyg'onish. Jadidlar tilni rivojlantirish, milliy tarix va madaniyatni saqlash orqali milliy identifikatsiyani mustahkamlashga xizmat qilgan. Ular o'z asarlarida xalq og'zaki ijodini, maqollar, hikoyalar va rivoyatlarni yozma shaklga keltirishga katta e'tibor berishgan.

Uchinchidan, ijtimoiy masalalarni yoritish. Jadidlar o'z asarlarida jamiyatdagi nohaqliklar, xotin-qizlarning o'rne, boy va kambag'al qatlamlar farqi kabi mavzularni ko'tarishgan. Masalan, S. Rashidovning satira janridagi asarlari bu jihatni ochiq ifodalaydi.

To'rtinchidan, badiiy shakl va janrlarni rivojlantirish. Jadidlar hikoya, drama va satira orqali yangi badiiy shakllarni joriy qilgan. Bu janrlar bugungi o'zbek adabiyotida ham rivojlanmoqda va zamonaviy yozuvchilar ijodida o'z aksini topmoqda.

Bugungi o'zbek adabiyotida jadidchilik merosining ta'siri

Bugungi o'zbek adabiyotida jadidchilik merosi bir nechta yo'nalishda aks etadi.

Birinchidan, milliy va ijtimoiy mavzular. Zamonaviy yozuvchilar ham jamiyatdagi o'zgarishlar, inson huquqlari, milliy qadriyatlarni o'z asarlarida yoritadilar. Masalan, Abdulla Qahhor, Said Ahmad va hozirgi yosh yozuvchilar ijodida oilaviy, ma'naviy va ijtimoiy muammolar keng ko'rinadi.

Ikkinchidan, badiiy janrlar va uslub. Jadidlar tomonidan joriy etilgan realistik hikoya va drama bugungi kunda ham rivojlanmoqda. Yozuvchilar zamonaviy voqealarni, inson ruhiyati va jamiyatni chuqur realistik uslubda ifodalaydilar. Satira elementlari ham zamonaviy asarlarda davom etmoqda.

Uchinchidan, ma'rifatparvarlik ruhining davomiyligi. Bugungi adabiyot o'quvchini fikrlashga, jamiyat va o'zini tahlil qilishga chaqiruvchi motivlarga boy. Bolalar adabiyotida

ilmiy va ma'rifiy motivlar keng qo'llanadi, bu esa jadidchilikning ta'limiy ruhini davom ettiradi.

To'rtinchidan, til va madaniyatni rivojlantirish. Jadid adabiyoti tilni boyitish, ifoda vositalarini kengaytirishga hissa qo'shgan bo'lsa, bugungi adabiyotda yozuvchilar milliy til va madaniyatni rivojlantirishni davom ettirmoqdalar.^[1]

Tahlil

Jadid adabiy merosi bugungi o'zbek adabiyotining poydevori sifatida namoyon bo'ladi. U milliy qadriyatlarni saqlash, ijtimoiy masalalarni ko'tarish va yangi badiiy shakllarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Bugungi yozuvchilarning ijodida jadidchilik ruhi, ilm-fan va ma'rifatga e'tibor, realistik uslub va ijtimoiy masalalarga yondashuv orqali aks etadi. Shu bois, jadid adabiyoti tarixiy hodisa bo'lib qolmasdan, zamonaviy adabiyotning rivojlanishida ham faol ishtirok etmoqda.^[2]

Xulosa

Jadidchilik adabiy merosi bugungi o'zbek adabiyotida o'zining mustahkam o'rnini saqlab qolgan. Bu meros milliy uyg'onish, ma'rifatparvarlik, ijtimoiy adolat va badiiy shakllarni rivojlantirish orqali bugungi yozuvchilarga ilhom beradi. Zamonaviy asarlar jadidchilik ruhini davom ettirib, milliy til va madaniyatni boyitadi, o'quvchini fikrlashga undaydi va jamiyatdagi dolzarb masalalarni ko'taradi. Shu sababli, jadid adabiyoti bugungi adabiy jarayonning asosiy poydevorlaridan biri sifatida ilmiy va badiiy jihatdan yuqori ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Avloniy, A. Turkiy xalqlar ma'rifati. Tashkent: Sharq, 1909.
2. Fitrat, M. Ajoyib hikoyalar. Tashkent: Fan, 1912.
3. Rashidov, S. Satira asarlari. Tashkent: O'zbekistan, 1910.
4. Qahhor, A. Tanlangan asarlar. Tashkent: Sharq, 1978.
5. Ahmad, S. Hikoyalar va romanlar. Tashkent: Yosh gvardiya, 1985.
6. Sobirov, U. "Jadid adabiyoti va uning bugungi adabiyotga ta'siri". O'zbek tili va adabiyoti, 2015, №3.
7. Karimov, R. "Milliy uyg'onish va jadidchilik merosi". Tashkent: Akademiya, 2018.

